

J A N B L A H O S L A V

*Pochodně
zažžená*

Výbor z díla

USPOŘÁDAL PAVEL VAŠA

1 9 4 9

VYDAL JAN LAICHTER V PRAZE

JAN BLAHOŠLAV, POCHODNĚ ZAŽŽENA

Výbor z díla Jana Blahoslava pod tímto názvem uspořádal, úvodem a poznámkami opatřil Pavel Váša. Obálku a grafickou úpravu navrhl Jaroslav Benda. Písmem Romana-Praha-Intertype vytiskla Státní tiskárna v Praze. Vydalo nakladatelství Dr h. c. Jana Laichtera v Praze L. P. 1949 jako šestý svazek sbírky Sloupové pamětní, redigované univ. profesorem PhDr J. B. Čapkem.

První vydání 3.300 výtisků.

O vyvolení Božím.

(1562.)

Krystus dí ve čtení sv. Matouše 20. kap.: »Mnoho povolaných, ale málo vyvolených.« I z té řeči mnozí ... se na to pilně ptali, sou-li oni také povolání, ale i vyvolení. Odtud i mezi některými z našich nejedny nesnáze a hádky vznikly, až při některých i takové, kteréž zapovídají sv. apoštolé, a některých i z písma zákona Páně starého neschvalují. Poněvadž se i našlo i mezi některými z vás k mé péči vlastně pří-náležících..., umínil sem vám ukázati cíle těch všech věcí, kterýchž byste v takových disputacích neb hádkách zjevných neb temných nepokračovali, ale jako mezí od Boha a ducha jeho položených pilně šetřili:

A nejprv o vyvolení Božím toto věděti máte:

1. Že Boží vyvolení jest jisté a pevné i nepohnuté, jehož žádný nemůže zrušiti a předělati nižádným obyčejem; neboť není i v tom při Hospodinu rady. Jest on Bůh, ješto se nemění; protož všecka o tom pochybování a ovšem Bohu v tom a dílu jeho protivení od věrných bud'te vzdálená.

2. Hned za tím věřiti a víru věděti máte, že vyvolení Boží jest spravedlivé; neb podlé pravosti a spravedlnosti není při tom žádné křivolakosti, ošemetnosti a neb nepravosti jakékoli; nebo netoliko nejspravedlivější jest, ale hned věčná, předivná i nestihlá spravedlnost, aniž kdy co nespravedlivě činil, činí neb činiti bude na věky...

3. Budiž tehdy tato třetí věc u nás nepochybná a nám jistá, že Boží vyvolení i s svými příčinami jest věc tejná. Co Bůh v své radě před ustanovením světa uložiti ráčil, tohoť on nezjevuje lidem, než po nějakých maličkých něčeho někdy částkách. Jsouť to knihy zapečetěné, do nichž sám toliko Beránek, Pán náš Ježíš nahlédá a v nich čte, a což ráčí, zjevuje své milé choti církvi sv., jakž potřebu zná, jako činil sv. Janu a Pavlovi. Na onen čas byl svým apoštolům zjevil a pověděl o jich vlastních osob vyvolení, když se jim radovati kázal, že jich jména jsou napsána v nebesích, item že on je vyvolil. Ale aby to které jiné osobě pověděl, nečte se...

Středných tehdy a šlechetných i pobožných lidí jest ten obyčej, aby náboženská tajemství (ne)dobývali, aby se vysoko nespínali; nebo kteří vystihnouti usilují tajemství velebnosti božské..., bývají uraženi od slávy velebnosti božské hodně a spravedlivě, jako se tak stalo mnohým kacířům...

Varujž se tehdy každá pobožná duše takových nevážných a všetečných i mluvení a myšlení... Dětem a nedorostlým o to pokoj aby dal, kterých čím vzdělati nemůžeš, také tím jich nekaz, co a kdyžt není poručen, o to měj pokoj. Pakli co učiníš svědomím sa dohnán, zřízeně to učíš.

4. Dí-liť pak komu jeho mysl a neb jaké tanutí, odkudkoli pošle: Jakt jest tomu pokoj dáti, poněvadž se dotýče mne; neb kdo ví, k čemu sem já vyvolen, a podlé toho kdo ví, kam já půjdu a nač přijdu? Taková myšlení protíná ti hled, jako me-

čem, oním starým a obvyklým pověděním, kteréž ctní muži těmito slovy vyříkali: Vyvolení Boží nečiní musení, žeť Bůh ví všecko prvé, než se stane. Což tobě tehdy do toho, poněvadž on tobě toho nepoví, protož měj ty o to dobrý pokoj. Nepřinutí tě Bůh zahynouti ani zle činiti, raději obrať oči k tomu, co Krystus Pán dí ve čtení: Kdo chce přijíti za mnou, vezma kříž, pojď. Ty, když víš, že chceš i vůli máš a úmysl upřímný, věziž, že Pánem Bohem nesejde, jen ať tvou poslušností i pilností a pokorou neschází, poněvadž hříšníky dobrota Boží vede; ovšem tebe kajícího tu povede k šťastnému zrustu dokonání i k setrvání. Věř ty směle tomu, jenž nikdy nic neklamal . . .

A protož ty, když víš, že jsi povolán, žeť závdavek ducha Páně dán, že klíčové Krystovi odemkli království Boží — hlas Páně skrze služebníky jeho vznějíci tobě osvědčil — nebojž se ani nic pochybuj o milosti Boží, ale buď vděčen a raduj se, jist sa svým spasením, dokudž koli v tom stojíš, své setrvání v ruce Boží poroučeje. Bezbožníť sou to ti, ba i rouhaví nevážných lidí hlasové a ohyzdná před Pánem Bohem ústa, jež říkají: »Jsem-liť já vyvolený od Boha k spasení, čiň co čiň, povol sobě v hříších a v marnostech, toť já budu spasen; pakli sem předzvěděný k zatracení, také já, čiň co čiň dobrého, musímť býti zatracen.« Buďte taková myšlení, ovšem mluvení od vás vzdálena jako hlasové rouhaví, rouhání(m) hrozná; nebť nenechá Pán Bůh takových lidí bez pomsty.

5. Žádá-liť tehdy kdo, pečliv sa o své spasení a zachutnávaje sobě věčné blahoslavenství, ovšem k tomu vyvolení i povolání i věděti zřízené (-ně?), tomu není potřebí, na tajemství Boží se dobývati a [o] to, což mu není poručeno, se starati. Ale máš k tomu jinou výbornou cestu, o níž sv. Petr takto praví v 2. ep. obecné 10 v.: Snažte se, abyšte skrze dobré skutky jisté vaše povolání a vyvolení činili.

Tať jest nejvýbornější jistota a cesta k jistotě a zúčastnosti života ctného, pobožného, pokorného, pracovitého, tichého, naději míti jistou k oučastenství života Krystova slavného a radostného v nebesích. Budeme-li s ním trpěti, budeme s ním i kralovati. (Po dalších 4 citátech z Písma Blahoslav pokračuje:)

Kdož se v bezbožnou všetečnost vydává a myšlenkám svým uzdu pouští: vždycky hotovější sou k marnému mudrování a přemítání ctných lidí a v nich ducha Krystova nežli k dověrnému poslouchání, k upřímé pokoře a opravdové práci. A takovým se přihází, že je Satan divně po nesnadných cestách vede, rozličným způsobem jejich mysl zastíraje neb zastěňuje, aby jim slunce spravedlnosti nesvítilo, ažby pomalu přivykli temnostem a potom třebaš v nich i zahynuli.

Těch pak věcí jako pět kolův vám nyní ukazují, na nichž sobě upletete plotek, přes kterýž byšte nepřekračovali.

Kteřížkoli z vás to dověrně přijímáte, buďte ubezpečeni, že nejste a nebudete zavedeni ani oči tímto

že se vám nezavazují; kdoby pak koli tímto pohrdali, pohrdli ne těmi řečmi mými, ale Pánem Krystem a jeho duchem. Ale milujícím marné hádky a žvanice a tak domněle moudrým že dosti neučiní toto, dobře vím; ale s takovými já nemám nic činiti, nýbrž nenapravitedlných po druhém a třetím napomenutí a vás také vystřihám od takových všetečných a zmatečných hlav; nebo toto vám směle dím a tím vše zavru: Jestližeby se kdo i z vás přes tyto meze a cíle ještě hloubě a dále pouštěl nezřízeně a všetečně, ten věz, žeť já jemu nesmím za to slíbiti, aby se na něm nenaplnilo to, což dí duch Páně: Uražen bude od slávy. Ale kdož z Boha jest, slyší nás. Až potud dosti na ten čas. Přijmiž za vděk. — Jestí let 1562.

*Nový zákon
v nově do češtiny přeložený.*

Secunda editio diligenter recognita 1568.

Kněžím a zprávcům lidu Páně, těm, kteříž českým jazykem služby Boží v lidu jeho konají, pozdravení.

Na vaši mnohou a snažnou žádost, bratří v Krystu Pánu nejmilejší, Zákon nový znovu v jazyk český vyložil sem, s velikou jistě prací a pilností, tak jakž sem nejlépe uměl a mohl na ten čas: již nyní Pánu Bohu a vám jej obětuji, věře tomu cele, že i vy žádost mou, kterouž také na vás vzložím, naplníte, jako sem já naplnil vaši, poněvadž i snáze vám to přijíti může, totiž, abyšte tuto mou práci ode mne vděčně přijali. Kterážto, bude-li vám příjemná a vy jí k chvále Boží i k vzdělání bližních užiti budete-li moci, pamatováním na mne na modlitbách vašich a dobrého od Pána Boha žádáním, hojně mi se odměňte.

Pakližby kdo z těch, jimž sem já nepracoval, tímto novým výkladem Zákona Páně pohrdal a jej hyzdil (jakož čí jest se kdy věrná práce všechněm jedno-
stejně líbila), ten nechažť sobě lepší učiní a neb užívá kterého chce jiného, proti mně nic nebude. Pobožného pak a soudného čtenáře každého za to důvěrně žádám, aby se na tom nehoršil, že sem se v některých věcech s jinými vykladači nersrovnal: mělť sem toho jistě hodné příčiny. Nebo

za jinými českými i latínskými etc. vykladači od vlastnosti textu pravého mnoho odcházeti a místo textu rozum svůj vkládati (jako sou někteří, příčiny slušné snad měvše, učinili) nechtěl sem; za věc bezpečnější soudiv, buď na spacium to raději buď v zvláštních obmezeních takových [] položit. Ačkoli sem tím jist, kdybych byl netak pilně šetřil slov jazyku toho, jímž psán jest Zákon Páně, ale svobodu sobě v tom pustil, žeť jest mohla na mnohých místech bystřejší a ozdobnější řeč býti; ale zúmýslna prostosti sem následoval textu toho, z něhož sem vykládal, i těmi slovy Pavla Svatého jsa k tomu ponuknut, kterýž dí: »Ne v moudrosti řeči etc.« A však také i vlastnosti jazyku našeho pilně sem šetřil více nežli ozdob, chtěje, aby slova obyčejná a srozumitelná i způsob mluvení byl hladký a vážný, tak jakož sluší na písmo Svaté.

Ale o tom o všem, chtěl-liby kdo šíře a více věděti, ne nesehná se toho doptati bude moci. A přesto, poněvadž se k tomu i ti vysoce duchem Páně obdaření muži znáti nestyděli, že nedokonale a nebo s částky toliko poznávali i prorokovali, i jáť dobře to věda, že při této mé práci nemalo nedokonalosti a tak nedostatků nalezti se může: prosím a žádám všech pobožných mužů a zvláště těch, kteříž i jiné jazyky umějí, jestli že by v tomto výkladu co kde hodného k nápravě spatřili, aby mi to přátelsky a bratrsky buď psáním nebo oustně oznámili: Já hotov sem to od každého z těch míle a vděčně přijíti.

Než na marné pomluvače a posměvače, kterýchž

nemalo vždycky bývalo, na něž i předešli svatí muži mnoho naříkávali, zvláště sv. Jeroným v předmluvách svých na starého i nového Zákona knihy, na ty nemnoho dbám. Nebo takoví i Bohu i pobožným lidem nemilí sou. Mějtěž se dobře, nejmilejší v Pánu bratří.

Iulí 19. Anno 1564.

Jan Blahoslav.

Z kázání na hoře.

(Z evangelia sv. Matouše, 5, 1—19.)

Vida pak [Ježíš] zástupy, vstoupil na hůru. A když se posadil, přistoupili k němu učedníci jeho; i otevřev ústa svá, učil je říka: Blahoslavení chudí duchem, nebo jejich jest království nebeské. Blahoslavení lkající, nebo oni potěšeni budou. Blahoslavení tiší, nebo oni dědictví obdrží na zemi. Blahoslavení, kteříž lačnější a žíznější spravedlnosti, nebo oni nasyceni budou. Blahoslavení milosrdní, nebo oni milosrdenství důjdou. Blahoslavení čistého srdce, nebo oni Boha viděti budou. Blahoslavení pokojní, nebo oni synové Boží slouti budou.

Blahoslavení, kteříž protiventství trpí pro spravedlnost, neb jejich jest království nebeské. Blahoslavení ste, když vám zlořečiti budou lidé a protiventství činiti a mluviti všecko zlé o vás lhouce pro mne; radujte se a veselte se, nebo odplata vaše hojná jest v nebesích. Také zajisté protivili se prorokům, kteříž byli před vámi. Vy ste sůl země, jestliže sůl zmařena bude, čím bude osolena? k ničemémuž se nehodí více, než aby byla ven vyvržena a od lidí potlačena. Vy ste světlo světa. Nemůžet město na hoře ležící skryto býti; aniž rozsvěcují svíce a stavějí ji pod kbelec, ale na svícen, i svítí všechněm, kteříž v domu jsou. Tak svět světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré a slaví Otce vašeho, jenž jest v nebesích. Nedomnívejte se, že bych přišel rušiti Zákon a nebo proroky. Nepřišel sem rušiti, ale na-

plniti. Amen zajisté pravím vám: Dokudž nepomine nebe i země, jediná literka a neb jediný puňktík nepomine z zákona, až se všechny věci stanou. Protož, přestoupil-liby kdo jedno z přikázání těchto nejmenších a učil by tak lidi, nejmenší slouti bude v království nebeském. Kdožby pak koli činil i [jiné] učil, ten veliký slouti bude v království nebeském.

Blahoslavův výklad k verši o soli země, k větě čím bude osolena: napravena k své slanosti. A nebo: čím budeme soliti, jestli žeby se sůl zkazila, to jest moc svou potratila?

Z e Skutků s. apoštolů v.

Pavel Svatý k Římu se plavil velmi nebezpečně.

(Z kapitoly XXVII. a XXVIII.)

Když pak drahý čas přešel a již bylo nebezpečné plavení, neb již byl i půst pominul: napomínal jich Pavel řka k nim: Muži, vidím, že s velikým ublížením a s mnohou škodou netoliko nákladu a lodí, ale i životů našich toto plavení bude. Ale setník více věřil zprávci lodí a marynáři nežli tomu, co Pavel pravil. A když nebylo tu příhodného přístavu, kdežby pobyli přes zimu, mnozí tak radili, aby se předce pustili odtud, zdaby jak mohli, přijedouce do Fenycen, přes zimu tu pobytí na břehu Kréty, kterýž leží k větru nešpornímu a k větru [více než] západnímu.

A když počal vítr víti od poledne, majíce za to, že se budou umíněnou cestou držeti, i nahodilo se jim, že jeli blízko Kréty. Po neveliké pak chvíli zdvihl se proti nim vítr bouřlivý půlnoční, kterýž slove Euroklidon. A když lodí zachváčena byla a nemohla odolati proti větru, pustivše ji po větru, tak sme se vezli. A přiběhše pod jeden ostrov neveliký, kterýž slove Klauda, sotva sme mohli obdržeti člun [u bárky]; kterýžto zdvihše pomoci sme užívali podpásavše bárku; a bojíce se, aby neuhodili na místo nebezpečné, spustivše člun, tak se plavili. A když bouře vichrová námi velmi zmítala, na druhý

den, což bylo v lodí [nákladů], metali ven do moře; a třetí den i to nádobí bárce potřebné svýma rukama vyházeli sme [do moře]. A když ani slunce se [nám] ukázalo ani hvězdy za mnoho dní, a bouře vždy větší nastávala, již byla všecka naděje o vysvobození našem odjata. A když sme již byli hladem velmi ztrápeni, tedy stoje Pavel uprostřed nich řekl: Měli ste zajisté, ó muži, uposlechnouce mne, nehýbati se od Kréty a [tak] uvarovati se nebezpečenství tohoto a škody; a i nyní vás napomínám, abyšte dobré mysli byli, neboť nezahyne žádný z vás kromě bárky samé. Nebo této noci ukázal mi se anděl Boha [toho], jehož já sem a kterémuž sloužím, řka: Neboj se, Pavle, před císařem máš státi a aj, dalť jest tobě Bůh všecky, kteříž se plaví s tebou. Protož bud'te dobré mysli, muži, neboť já věřím Bohu [svému], žeť se tak stane, jakž jest mi mluveno. Mámeť se pak dostati na nějaký ostrov. A když již byla čtrnáctá noc, a my plouli po moři Adryatyckém, okolo půlnoci domnívali se plavci, žeby se jim okázala nějaká krajina. Kteřížto spustivše [do vody] olovnici, našli hlubokost dvacíti loktův; a odjevše odtud maličko, opět spustivše olovnici, našli hlubokost patnácti loktův. A bojíce se, aby na místa mělká [a skalnatá] neuhodili, spustivše z bárky čtyři kotve, žádali, aby den byl. Chtěli pak marynáři uteci z bárky, pustivše člun do moře, pod zámyslem, jakoby chtěli od předku lodí kotve rozta-hovati; i řekl Pavel setníkovi a žoldněřům: Nezůsta-nou-li tito na lodí, vy nebudete moci zachováni býti.

Tedy žoldnéři utínali provazy u člunu a pustili jej, aby pryč plynul. A když již dnělo, napomínal Pavel všech, aby pojedli, řka: Již jest tomu dnes čtrnáctý den, jakž trváte lační, nic nejedouce. Protož prosím vás, abyšte pojedli pro zachování vašeho zdraví; neb žádného z vás vlas s hlavy nezahyne. A to pověděv, vezma chléb díky vzdával Bohu přede všemi a rozlomiv počal jísti. A tak potěšeni byvše všickni pojedli i oni. Bylo nás pak všech lidí na lodí dvě stě sedmdesáte a šest. A nasyceni souce, oblehčovali bárku, vysejpajíce pšenici do moře. A když byl den, nemohli země viděti, než okřídlí nějaké znamenali, ano má břeh; k němuž myslili, kdyby jak mohli přistati s lodí. A vytáhše kotvy [z vody], dali se na moře, rozpustivše také provazy pravidl; a zdvihše plachtu k větru, táhli se k břehu. Ale když sme trefili na místo, kdež se dvoje moře schází, tu se nám zastavila lodí; a přední konec lodí uváznutý stál, nehýbaje se, zadní pak konec lámal se násilím vln. Tedy žoldnéři radili [setníkovi], aby vězně zmordovali, aby jim některý vyplyna neutekl. Ale setník, chtěje zachovati Pavla, nedal toho učiniti. I rozkázal těm, kteříž mohli plynouti, aby se pustili nejprv [do moře] a vyplynuli na zem; jiní pak aby na dskách [plynuli]; a někteří na těch kusích lodí. I takž se stalo, že všickni zdraví vyšli na zemi.

Tak zachování jsouce teprv poznali, že ostrov ten sloul Melita. Lidé pak toho ostrova velikou přívětivost k nim ukázali. Nebo zapálivše hranici dřev, přijali nás všecky, pro déšť, kterýž v tu chvíli byl, a pro

zimu. A když Pavel sebral drahně roždí a kladl na oheň, ještěrka utíkajíc před horkem, připala se k ruce jeho. A když uzřeli lidé toho ostrovu, ano ještěrka visí u ruky jeho, řekli jedni k druhým: Jistě člověk tento jest vražedník; neb ač z moře vyšel, však pomsta [Boží] nedá jemu živu býti. A on strásl tu ještěrku do ohně, a nic se jemu zlého nestalo. Ale oni očekávali, že oteče, a padna pojednou, umře; a když toho dlouho čekali, a viděli, že se mu nic zlého nestalo, změnivše myšlení své, pravili, že jest on Bůh.

Z Blahoslavových výkladů: k v. 9. A ten púst býval na podzim. K v. 10. k slovu životů: duší, hrdel. K v. 12. k slovu přístavu: portu, t. místa u břehu; ke slovu kterýž: t. břeh. K v. 13. ke slovům umíněnou cestou: jim již tak díti bude, jakž umyslili. K v. 14. ke slovu Euroklidon: Euroaquilo, vítr tuhý mezi polednem a východem. K v. 16. ke slovu obdržeti: dosáhnouti. K v. 17. ke slovům místo nebezpečné: Syrtes, vír. K v. 27. ke slovům po moři Adryatyckém: řečeném Adrya. K v. 30. ke slovům chtěli uteci: byli by rádi utekli; obmejšleli pak to, zdaliby jak mohli. K v. 33. ke slovu dnělo: rozednívalo se. K v. 39. okřídlí — díl ostrovu nějakého. K v. 41. lámal se — troskotal se. K v. 43. nedal učiniti — odrazil je od jich předsevzetí. K v. 44. na kusích — zlomcích. Kap. XXVIII, v. 1. Melita — ostrov mezi Sicilií a Afrykou, od Kréty 200 mil. K v. 3. ještěrka — had jedovatý. K v. 6. pojednou — náhle.

O slávě milujících Boha.

(Z kapitoly VIII. epištoly sv. Pavla k Římanům.)

Vímeť pak, že milujícím Boha všechny věci napomáhají k dobrému. [totiž] těm, kteříž podlé uložení [jeho] povolání sou. Nebo kteréž jest předzvěděl, ty i předzřídil, aby byli připodobněni obrazu syna jeho, aby tak on byl prvorozený mezi mnohými bratřími. Kteréž pak předzřídil, těch i povolal, a kterýchž povolal, ty i ospravedlnil, a kteréž ospravedlnil, ty i oslavil.

Což tedy díme k tomu? Když jest Bůh s námi, i kdo proti nám? Kterýž ani vlastnímu Synu svému neodpustil, ale za nás za všechny vydal jej; i kterakžby tedy nám s ním všech věcí nedal? Kdo bude žalovati na vyvolené Boží? Bůh [jest], jenž ospravedlňuje. Kdo jest, ještoby [je] potupil? Krystus [jest, kterýž] umřel [za ně], nýbrž i z mrtvých vstal, a kterýž i na pravici Boží jest, kterýž [také] i oroduje za nás. [A protož] kdo nás odloučí od lásky Krystovy? [zdali] zarmoucení? a neb úzkost? nebo protivenství? zdali hlad? čili nahota? zdali nebezpečení? čili meč? Jakož psáno jest: Že pro tebe mrtvení býváme celý den; jmíni sme jako ovce oddané k zabití. Ale v tom ve všem udatně vítězíme skrze toho, kterýž nás zamiloval. Jist sem zajisté, že ani smrt ani život ani andělé ani Pryncipátové ani Potestátové ani nastávající věci ani budoucí ani vysokost ani hlubokost ani kterékoli jiné stvoření bude

moci nás odloučit od lásky Boží, kteráž jest v Krystu Ježíši Pánu našem.

Z výkladů: v. 30. předzřídil — t. o kterýchž bylo tajné jeho uložení. V. 33. žalovati — obviňovati; ospravedlňuje — ospravedlnitel jich. V. 34. potupil — odsoudil. V. 34. oroduje — prosí, stojí, přimlouvá se; zarmoucení — ssoužení, utištění, zámutek, pokušení. V. 36. mrtveni — mordováni; jmíni — počtení. V. 37. udatně — předce. V. 38. Pryncipátové — knížatstvo; Potestátové — moci neb mocnosti.

Láska všecky věci převyšuje.

(XIII. kapitola epištoly s. Pavla I. k Koryntům.)

Bych jazyky lidskými mluvil i andělskými, a lásky kdybych neměl, učiněn sem [jako] měď zvučící a nebo zvonec znějící. A bychť měl [i] proroctví a znal všechna tajemství i všelikého umění [došel]: a kdybych měl tak velikou víru, žebych hory přenášel, lásky pak kdybych neměl, nic nejsem. A kdybych vynaložil na pokrm [chudých] všechnen statek svůj; a bych vydal tělo své k spálení a lásky bych [jen] neměl, nic mi to neprospívá. Láska trpělivá jest, dobrotivá jest, láska nezávidí, láska není všetečná, nenadýmá se, v nic neslušného se nevydává, nehledá svých věcí, nepouzí se, nemyslí zlého, neraduje se z nepravosti, ale spolu raduje se pravdě: všechno snáší, všemu věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká. Láska nikdy nevypadá, ačkoli proroctví přestanou i jazykové utichnou i učení v nic přijde. S částky zajisté poznáváme a s částky prorokujeme, ale jakžt by přišlo dokonalé, tehdyt to, což jest s částky, vyhlazeno bude. Dokudž sem byl dítě, mluvil sem jako dítě, myslel sem jako dítě, smýšlel sem jako dítě; ale když sem učiněn muž, opustil sem dětinské věci. Nyní zajisté vidíme skrze zrcadlo v podobenství, ale tehdáž tváří v tvář; nyní poznávám poněkud, ale tehdy poznám, tak jakž i poznán sem. Nyní pak zůstává víra, naděje, láska, to tré, ale největší z nich [jesti] láska.

Z výkladů: V. 1.: zvučící — břenčící. V. 2.: velikou víru — všecku, celou, dokonalou. V. 3.: pokrmy — almužny; k spálení — na oheň, aby shořelo. V. 4.: trpělivá — dlouho čekající, nekvapná; všetečná — nevážná, přívažčivá. V. 5.: nezpouzí se — nedá se zplašiti, zdrážditi. V. 7.: všemu věří — není podhlídavá. V. 8.: nevypadá — nevymizí; učení — umění, cvičení, v nic přijde — t. jako denice, když slunce vzejde. V. 9.: s částky — nedokonalé; vyhlazeno bude — přijde v nic, t. dokonalé osvícení a umění místo toho nedokonalého bude. V. 11.: dítě — nemluvně; opustil sem — opovrhl. K v. 12.: (podobenství — v textu vypadl odkaz) — zavínutí, pohádce; poznán sem — osvícen, vyučen budu.

Rozdíl víry mrtvé od víry živé.

(Z kapitoly II. epištoly s. Jakuba.)

Co prospěje, bratří moji, praví-li se kdo víru míti, a nemá-li skutků? Zdaliž jej víra může spasiti? A kdyby mezi vámi bratr a neb sestra neodění byli a opuštění zstrany živnosti vezdejší, a řeklby jim někdo z vás: Jděte v pokoji a shřejte se a pojezte, a nedali byste jim potřeby tělesné, což to platno bude? Takž i víra, nemá-li skutkův, mrtvát jest sama v sobě. Ale dí někdo: Ty víru máš, a já mám skutky, ukaž mi víru svou z skutků svých, a já tobě ukáži víru mou z skutků mých. Ty věříš, že jest jeden Bůh, dobře činíš: i ďáblovéť věří, a třesou se. Ale, chceš-liž věděti, o člověče marný, že víra bez skutků jest mrtvá? Abraham, otec náš, zdali ne z skutků ospravedlněn jest, obětovav syna svého Izáka na oltář? Pohleď, žeť víra napomáhala skutkům jeho, a z skutků víra dokonalá byla; a naplněno jest písmo řkoucí: I uvěřil Abraham Bohu, a počteno jest jemu [to] za spravedlnost a přítelem Božím nazván jest. Pohleďtež tedy, že z skutků ospravedlněn bývá člověk, a ne z víry toliko? Též podobně i Raab nevěstka, zdali ne z skutků ospravedlněna jest, přijavši posly, a jinou cestou pryč je vypustivši. Nebo jakož tělo bez duše jest mrtvé, takť i víra bez skutků mrtvá jest.

Z výkladů: k v. 14. praví-li se kdo víru máti — praví-li kdo, že víru má. V. 15. neodění — nazi; opuštění — potřební, chudí, nuzní; potřeby — toho, což tělo potřebuje. V. 22. napomáhala — spolu dělala.

Nové nebe a země i Jeruzalém nový.

(Z kapitoly XXI. a XXII. Zjevení s. Jana.)

A viděl sem nebe nové a zemi novou. Nebo první nebe a první země pominula, a moře již není. A já Jan viděl sem město svaté Jeruzalém nový sstupující od Boha s nebe, připravený jako nevěstu okrášlenou múži svému. I slyšel sem hlas veliký s nebe řkoucí: Aj, stánek Boží s lidmi, a bydliť bude s nimi; a oni budou lid jeho, a on Bůh s nimi bude, [jsa] jejich Bohem. A setřet Bůh všelikou slzu s očí jejich, a smrti již více nebude ani kvílení ani křiku ani bolesti bude více, nebo první věci pominuly. I řekl ten, kterýž seděl na trůnu: Aj, nové činím všecko. I řekl mi: Napiš [to], neboť sou tato slova věrná a pravá. I dí mi: Již se stalo. Jáť sem Alfa i Oméga, počátek i konec. Jáť žiznivému dám z studnice vody živé, darmo. Kdož svítězí, obdržíť dědičně všecko, a budut' jemu Bohem, a on mi bude synem. Strašlivým pak a nevěrným a ohyzdným a vražedníkům a smilníkům a čarodějníkům a modlářům i všechněm lhářům [připraven jest] díl jejich v jezeře, kteréž hoří ohněm a sirou: jenž jest smrt druhá. I přišel ke mně jeden z sedmi andělů, kteříž měli sedm koflíkův plných sedmi ran nejposlednějších, a mluvil se mnou řka: Pod', ukážit' nevěstu, manželku Beránkovu. I vnesl mne v duchu na hůru velikou a vysokou a ukázal mi město veliké, ten svatý Jeruzalém sstupující s nebe od Boha, mající slávu Boží, jehožto světlost podobná k kameni nejdražšímu jako k ka-

meni Jaspidu, kterýžby byl způsobu křišťalového. A mělo zed velikou a vysokou, v níž bylo dvanácte bran a na těch branách dvanácte andělů a jména napsaná, kterážto sou jména dvanáctera pokolení synů Izrahelských. Od východu [slunce] brány tři; od půlnoci brány tři; od poledne brány tři; od západu brány tři. A zed města měla základů dvanácte, a na nich jména dvanácti apoštolů Beránkových. A ten, kterýž mluvil se mnou, měl třtinu zlatou, aby změřil město i brány jeho i zed jeho. A položení města toho čtverhrané jest, jehož dlouhost tak veliká jest jako i širokost. I změřil to město třtinou [a vyměřil] dvanácte tisíců honův; dlouhost pak jeho i širokost i vysokost jednostejná jest. I změřil zed jeho [a naměřil] sto čtyřidceti a čtyři loktů měrou člověka, kteráž jest [též míra] anděla. A bylo stavení zdi jeho Jaspis; město pak samo zlato čisté podobné sklu čistému a základové zdi městské velikým kamenem drahým ozdobení byli. Základ první [byl] Jaspis, druhý Zafir, třetí Kalcedon, čtvrtý Smaragd, pátý Sardonyx, šestý Sardyus, sedmý Chryzolit, osmý Beryllus, devátý Topazion, desátý Chryzoprassus, jedenáctý Hiacinkt, dvanáctý Ametyst. Dvanácte pak bran dvanácte perel [jest]; a jedna každá brána byla z jednékaždé perly; a ryňk města zlato čisté jako sklo, kteréž se naskrze prohlédnouti může. Ale chrámu sem v něm neviděl, nebo Pán Bůh všemohoucí chrám jeho jest a Beránek. A to město nepotřebuje slunce ani měsíce, aby svítily v něm: nebo sláva Boží osvítila je a lucerna jeho

jest Beránek. A národové lidí k spasení příšlých v světle jeho procházeti se budou a králové zemští přenesou slávu a čest svou do něho; a brány jeho nebudou zavírány ve dne, a nocí tam nebude a snesou do něho slávu a čest národů; a nevejdet do něho nic poškvřňujícího a nebo působícího ohyzdnost a lež, než toliko ti, kteříž napsáni sou v knihách života Beránkova.

I ukázal mi potok čistý vody živé světlý jako křišťál, tekoucí z trůnu Božího a Beránkova. Uprostřed [pak] ryňku jeho a s obou stran potoka bylo dřevo života, přinášející dvanáctero ovoce, na každý měsíc vydávající ovoce své a lístí své k zdraví národův. A ničeho zlořečeného již více nebude, ale trůn Boží a Beránků bude v něm, a služebníci jeho sloužiti jemu budou: a tvář jeho viděti budou a jméno jeho budeť na čelech jejich. A noci tam nebude a nebudou potřebovati lucerny ani světla slunečného, nebo Pán Bůh svítí jim a kralovati budou na věky věkův. I řekl mi: Slova tato jsouť věrná a pravá; a Pán [jenž jest] Bůh svatých prorokův, poslal anděla svého, aby ukázal služebníkům svým, co se dítí musí brzo. Aj, přijduť rychle. Blahoslavený, kdož ostříhá slov proroctví knih těchto. A já Jan viděl sem a slyšel tyto věci; a když sem je slyšel a viděl, padl sem, klaněti se [chtěje] před nohama anděla toho, kterýž mi tyto věci ukazoval; i řekl mi: Hleď, aby toho nečinil. Neboť sem spoluslužebník tvůj a bratří tvých prorokův a těch, jenž ostříhají slov knihy této: Bohu se klaněj. A řekl mi: Nezapečetěj slov pro-

roctví knihy této; neboť jest blízko čas. Kdo škodí, škodiž ještě, a kdo smrdí, smrdiž ještě; a kdo jest spravedlivý, ospravedniž se ještě! a svatý posvětiž se ještě; a aj, přijduť brzo a odplata má se mnou, abych odplatil jednomu každému podle skutkův jeho. Jáť sem Alfa i Oméga, počátek i konec, první i poslední. Blahoslavení, kteříž zachovávají přikázání jeho, aby měli právo k dřevu života a aby branami vešli do města. Vně pak [budou] psi a čarodějníci a smilníci a vražedníci a modláři i každý, kdož miluje a činí lež. Já Ježíš poslal sem anděla mého, aby vám svědčil o těchto věcech v církvích; jáť sem kořen a rod Davidů a hvězda jasná a jitrná. A duch i nevěsta řkou: Poď; a kdož slyší, rciž: Přid'; a kdož žízni, přijdiž; a kdo chce, nabeť vody života darmo. Osvědčujit pak každému, kdožby slyšel slova proroctví knihy této, jestližebý kdo přidal k těmto věcem, žeť jemu přidá Bůh ran napsaných v knize této; a jestližebý kdo co ujal od slov proroctví tohoto, odejmeť Bůh díl jeho z knihy života a z města svatého a z těch věcí, kteréž sou napsány v knize této. [Takt'] praví ten, kterýž svědectví vydává o těchto věcech. Jistěť přijdu brzo, Amen. Jistěť přid', Pane Ježíši. Milost Pána našeho Jezukrysta se všemi vámi, Amen.

Fines.

Z výkladů: Ke kap. XXI, v. 1.: není — nebylo více. V. 2.: okrášlenou — ozdobenou, přistrojenou. V. 3.: bydleti — přebývati. V. 4.: bolesti — práce; první věci pominuly — což bylo prvé, pominulo. V. 5.: všecko — všechny věci. V. 7.: Kdož svítězí — vítězícímu. V. 8.: nevěrným — v pokušení pro pravdu nestálým; čarodějníkům — těm, jenž lidi tráví. V. 9.: koflíkův — bání. V. 11.: způsobu křišťálového — t. tak v své zelenosti čistotný a blýskavý jako křišťál v své bělosti. V. 15.: třtinu — proutek ze(le)ný, t. míru. V. 18.: stavení — vzdělání. V. 21.: ryňk — místo, kdež ryňk, ulice. V. 24.: lidí k spasení příšlých — spasenců.

Ke kap. XXII., v. 1.: tekoucí — pocházející. V. 2.: k zdraví — uzdravování, lékařství. V. 5.: svítí jim — osvěcuje je, svítiti bude. V. 7.: přijduť rychle — přicházímť spěšně. V. 11.: škodí — ubližuje, neprávě činí. V. 12.: abych odplatil — odplacovati; podlé skutkův — jakž budou skutkové. V. 15.: čarodějníci — jenž lidi tráví. V. 16.: v církvích — zbořích; rod — rodina, pokolení. V. 18.: přidal — přiložil. V. 20.: přijdu — jdu spěšně.

Z Vad kazatelův.

(1571.)

(Z předmluvy.)

Prvé, nežli počnu vyčítati vitia, totiž vady, chyby a vášně, kterýchž se kazatelé bedliví pilně mají varovati, vidí mi se za potřebné, abych nějakou omluvu napřed postavil a tou se před některými ke mně snad nevelkou chuť majícími jako štítem zastřel, aby mi jejich zůřivá nedůtklivost a některých snad vysokomyslná zarputilost škoditi nemohla. Nebo vím, žeť někteří na zlehčení této mé maličké práce mohou říci: »Posloužil tím svým úštipným a přemítavým psáním čeládkám i hospodářům mnohým k tomu, aby jedni i druzí starší své přemítali a potvořili, tudy službu Boží lehčili i práce dobré jedni druhým ošklivili a z rukou vyráželi, tak aby se potom při přítomnosti takových převrhlců slova říci nechtělo.«

Ale takovým lidem nechť kratičké osvědčení učiním toto: Že já vším tímto psáním ne k tomu sloužiti umyslil jsem kazatelům milým v Krystu Pánu bratřím a v té práci tovaryšům, aby jedni druhé přetřásali, ale aby jedni druhým toho příčinou býti hleděli, aby v jejich řečech a způsobích nebylo co přetřásati, čemu se smáti, zač se před rozumnými a nebo i chytrými posluchači styděti a nebo někdy buď hněvem buď lítostí se kormoutiti, a tak summou, aby příčiny toho, což i lásku ruší i dobré práce zohyžďuje, odjaty byly, totiž kdyby tak hrubých a

patrných vad a chyb a jakýchkoli nezpůsobů v po-
božných řečech a službách jejich nebylo. Jestližeť pak
mé upřímným oumyslem věrně vykonané práce kdo-
koli k zlému užívati bude, ne k vzdělání, ale k zkáze
bližních, ten necht z toho potom počet dává tomu,
jenž opilce, nekající i jiné dobrých Božích stvoření
zlé uživatele souditi bude. Na mne se, za to mám,
žádný rozumný spravedlivě horšiti nemá proč. Nebo
zdaž jsem tuto co tak nového a nebývalého učinil?
Zdaliž toho někteří prvé v jazyku latinském neuči-
nili? (Blahoslav jmenuje příkladem Erasma Roterod-
amského.)

Ale dí mi někdo: »Kýž si psal raději de Virtu-
tibus concionatorum, a bylot by se to samo ukázalo,
čeho nemá býti při kazateli, kdyžby to, co býti má,
světle a srozumitelně bylo předloženo, totiž, čemu
by se měl kazatel učit, več se uvoditi, čemu zvykati
etc., aby tak non formidine poenae, sed virtutis
amore růsti mohl, jako tak učinil i Cicero de oratore
i jinde.

Odpovím: I toho jsem byl předešlých let něco
učinil, *Naučení jakés aneb zprávu jednomu z prost-
ných kazatelův* napsav, čehož, mám za to, i ne zle
užito bylo. Ale že jsem některé prosté a hloupé mlá-
dence tak neprozřetedlné býti poznal, že těch ctností
a způsobů ušlechtilých chápati nemohouce, někde
místo ctností a pravých ozdob cháпали se nezpůsobů,
a jichž se varovati měli, vášní a vad, a to dobrým
oumyslem a snažnou myslí: protož tak za to mám,
že takovým prostákům bude tímto psáním velmi

srozumitelná služba učiněna, když se jim obé jako holubům zrno předloží, i čeho následovati i čeho se varovati a utíkati mají. *Contraria n(empe) juxta se posita magis elucescunt.*

A také mi se nevidělo, některých dobrých a šlechetných přátel slušné žádosti odepřítí, od nichž sem za to byl mnohokrát prošen, zvláště poněvadž sem povinen jim všelijak pomáhati a v slovu i v skutku dobrým býti příkladem. A že sám častých kázání před nimi v zbožích Páně činiti pro tesklivý zdraví mého nedostatek nemohu, i nechažt tímto aspoň jim to poněkud vynahradím, abych tak prostým a hloupým jakouž takouž pomůcku učině také nějaký potom v slávě za jejich věrnou práci (při vzkříšení spravedlivých) odplaty díl a částku měl. —

Avšak toto vždy světle vyměřuji, žeť já tímto psáním svým toho chvalitebného a sv. způsobu lehčiti, nad to vyprazdňovati nemíním, k němuž Duch sv. napomíná řka: »Zdětiní-liť otec, nezlehčuj ho sobě!« Čehož výborný příklad na oněch dvou synech patriarchy sv. Noë. Povinent jest každý věrný syn otce svého, zvláště sešlosti jeho, ochraňovati a jako hůl starosti jeho býti, na kterouž by se bezpečně opřítí a zpolehnouti mohl. Vidí-liť syn kde co při otci nezpůsobného, pěkně ho v tom uctivě ochrániti má. Od duchovního pak otce všelikou Boží službu jakož vděčně, tak i důvěrně přijíti a jí k svému vzdělání užiti má, nic sobě žádným nezpůsobem při tom, byl-li kde jaký, nepřekážeje, ale vše na dobrou vykládaje stranu i u sebe sám i před jinými potom

i k sobě věrným spoluslužebníkům Páně. Kdo neví, že jest povinen náležitou zachovati uctivost a vážnost, chce-li proti radě a učení Ducha sv. nehřešiti, nebo známa jsou slova apoštolova: »Snášejte se ve spolek; láska spaluje množství hříchův; každý jeden druhého za důstojnějšího sebe měj!«

*

Avšak toto já všecko těm prostějším a hloupějším kazatelům anebo kazatelův pomocníkům jiných církvích, bohatších jazykův neumějícím píši. Nechažt jim toho ti, jenž mého cvičení nepotřebují (hojné za svých let měvše a i nyní majíce pomoci) přejí, a těchto prostých zpráv tak prostě sepsaných prostým neoškliví, za to důvěrně žádám.

*Liber primus,
qui continet vitia in rebus.*

(Kniha první, jež obsahuje vady v věcech.)

A. *Vášeň a chyby při věcech hlavních a předních, potom i prvnějších, t. j. quantum ad inventionem.*

Věci, o nichž kazatel mluví a kteréž lidu předkládati má, ne nesehnají se tak velmi hluboko kopati kazatelům (zvláště našim v Jednotě) jako filosofům a těm všechněm, kteříž teprv musejí něco nového vymýšleti. Již prvé hojně základové položeny jsou jako dům, v němž nejčistší pokladové jsou složeny v svých hromadách, svazcích neb policích a truhlách, sklepích i komorách, jedné aby tam člověk zřízeně všel, klíče měl, do všeho, pokudž komu náleží, pohleděl a to, čehožby kdykoliv potřeboval, aby vzal: a z toho podobně jako dobrý a rozšafný i kuchmistr i lékař aby pokrm i lékařství příhodné přistrojil.

Písma svatá Starého i Nového Zákona jsou jako veliké hory Boží a jako studnice izraelské čerstvých a nejčistších vod ustavičně vždycky z nich vyplývající plné, z kterýchžto hor a studnic potom přeneseno jest do domů všechno to, což se hospodářům vidělo předně a gruntovně potřebného. A to jsou svatá čtení a epištoly přiložené k jistým časům a dnům přes celý rok, a i jiné řeči Boží, o nichž o všech dí: »Všeliké písmo Bohem vdechnuté užitečné jest.« A z těch

studnic bývá přenešena ta výborná voda, nad křišťál čistší k svlažování při tom domu všeho toho, což vláhy potřebuje. A toť jsou rozliční a velmi mnozí spisové mužů duchem Krystovým osvícených, kteříž sou jako nádoby a nebo sudové toho rozkošného nápoje vzatého z těch studnic izraelských plní.

I bežž tehdy z toho ze všeho, co chceš, aby mohl vlastně podoben býti koflíku zlatému nebo stříbrnému nejdražší nápoj zdržujícímu! A bež tak, jak náleží a potřebí jest, t. j. jak knihy živé před tebou ukazují, a jakž tě tvá povinnost v pravdě víry a lásky svaté, jednomyslnosti i řádu víže! Ale při tom běží vitia tato:

I. v a d a.

Nejprvé to: *Někdo nepomyslí často na to, co by lidu Páně předkládati měl*, moha, hojně času maje, nejsa nesnázemi, bídami, pracemi příliš zaměstknán, osut a zmožen a neb z svého přirozeného dobrého způsobu vyražen; ale samou nepracovitostí, nepečlivostí a lenivostí ducha jsa veden, leccos vezme z řeči Boží tak povrchního, což jej téměř v oči vbodne, a to poplíští a povrže před lid Páně, okolo toho potom se rozličně toče, ty i ony věci užitečné nebo neužitečné roztrásá a pilně vypravuje, nemnoho toho šetře, čeho ten lid přítomný potřebuje. Ješto kdyby chtěl tak, jakž povinen byl, v přemýšlování pobožném chvílku nějakou strávití a povyhledati toho, kterých by věci kteří v tom shromáždění oudové potřebovali, anebo ten všecken zbor Boží: nalezl by jistě nemálo nedo-

statkův a nezpůsoblostí při lidech se nalézajících a běžících, menších i větších, v nichž aby se náprava dala, bedlivé služby zpravce věrného jest potřebí.

Na druhou pak stranu, kdyby tu řeč Boží, na níž kázáno býti má, nejednou nejprve přečta s pilností soudil, uzřel by v ní netoliko povrchní věci, kteréž také i oslové Antikrystovi i hovádka tohoto světa viděti a jako s skořepinou se obíratí mohou; ale pronikl by myslí svou hloubě a uzřel by, rozloupě skořepinu, pravé jádro, jehož by netoliko způsob zvláštní spatřil, ale i vůně a chuti jeho zakoušeje, utěšené libosti a sladkosti čitedlen by byl. A tuť by se bezpochyby našla některá ta věc, kteráž lidem těm přítomným a i tobě samému velmi by užitečna byla, a kdyžby to z té řeči, ne kteroužby ty sobě vzal sám, ale kterážby podle starého zvyku předložena byla, k tomu času způsobně byla vzata, čisté bylo by velmi i lidem příjemno, ne samým toliko sprostným a upřímným, ale i těm, jenž domnívaví a podhledaví bývají; nebo nemohli by říci, žeš sobě to na ně vyhledal a přistrojil.

II. v a d a.

Někteří též nepracoviti anebo pracovati odvyklí, a pakli snad pracem nikdy nepřivykli, naučili se cizího nadělení užívati, ale neuměle, s nemalou svou i posluchačův svých škodou. Když na řeč Boží některou kázání učiniti mají, nevyhledávají pečlivě, cožby z té řeči posluchačům dětem dávati měli, ale

dadí se do škaret nějakých, t. do kázání sepsaných, kteráž buď sami poslouchající jiných někdy sepsali, a nebo od jiných písařů takových vypůjčili.

*

Měl by pak býti i v tom rozdíl, delectus ne leccís (leckterého t. kazatele) kázání spisovati a nebo sepsané čísti. Poněvadž někdy i slovutní kazatelé nebývají vždycky sobě similes, způsobilí, quandoque bonus dormitat Homerus. Překážkyť i ti mívají rozličné, roztrhání mysli sem i tam, starosti, skormoucení ducha, zaměstknání tesklivá, mysli ustalost a jiné rozličné nezpůsobilosti. A protože nevšeckna i takových lidí mluvení následována býti mají, ovšem pak nižších i špatnějších, neopatrných, neprohledavých neb prudkých, nepokorných a vysokohledících mladých, ještě nezkušených a nevyspělých kazatelův kázání netoliko nemají býti spisována a od jedněch druhým dodávána a tak potom následována, ale radši v zapomenutí pěkně uvozována. Nebo byť i nejmělejší písař jejich řeči spisoval, nebudouť než neslané a nemastné kroupy, kteréž se nehodí než na holuby a na troupy a nebo mizerná rohože, pakli [z] rozličných a mnohých flekův mistrně splácaný chodcovský plášť.

III. v a d a.

(Jest to neschopnost rozeznati hlavní věc, pravou, perlu v hrudě, od věcí vedlejších.)

IV. v a d a.

Jiný nenejadnější z slavných kazatelův a zvláště tohoto nynějšího věku téměř *nejvíce to při svých kázáních na pěti mají, aby té řeči, kterouž kdy před sebe vezmou, dosti učinili, t. všechny ty věci v řeči té sv. se zdržující vysvětlovali, žádné nepomíjejíce, obávajíce se, kdyby toho nečinili, aby za neprozřetelné a nesoudné jmíni nebyli; nebo někteří posluchači tomu chtějí. Takoví lépe by se do škol a kollejí nežli do kostela trefili, aby místo kázání lekcí čtli žákům nebo studentům, ubi ingenii acumen aut memoriae felicem tenacitatem, aut linguae volubilitatem ostentare possent.*

*

Není to tedy malé umění příhodnou řeč k tomu, což lidu předkládati chceš, sobě nalezti anebo z té řeči, kterouž čísti máš a musíš (staré obyčejnosti šetře), to vzíti, cožby i lidu bylo užitečné i k tomu úmyslu dobře se trefující. A tak mnoho a ne více věcí vzíti, aby jim proto dosti učiniti mohl, i lidu nemírnou dlouhostí užitečně předložených věcí z mysli nevyrazil. A jesti v pravdě taková Boží řeč jako nějaká bašta, z níž by mohl, kamžby chtěl, bezpečně stříleti, t. mocně ukazovati věci proti Bohu a pravdě jeho čelící, jichž každému věrnému křesťanu utíkati, pilně se jich varovati, a kdožby pak v nich byli, z nich vycházeti, pokání činiti a napravovati potřebí jest. Jistě kdož jest živého svědomí, nebudeť bez citedlnosti takového mluvení v duchu

svém; jestliť čím vinen, ulekneť se srdce jeho a zarmoutí, ponížít se a jako ze sna procítí, a ohledna se uzří, že jest nad samou jamou zatracení, budeť rychle mysliti v jiné přitknouti. Pakliť bude svědomí dobré a v něm nevinnost, potěší se a okřeje, pomysle: »Aha, dobře jsem se varoval; Bůh mne od toho zachoval. Aj! jak jest dobrá zdrželivost!« — i posílí se ještě více v tom.

*

A poněvadž jsem se nyní dotekl dlouhých kázání, vidí mi se ještě při tom něco tuto doložit. Dlouhá kázání když činí umělí a zvyklí kazatelé před posluchači těmi, kteříž jich užívati dobře mohou a umějí, jsou cosi velikého, před právě pobožnými lidmi nad zboží vzáctnější; nebo jest bohatství moudrosti a umění ducha Páně, jako studnice nepřevážené, ano moře krajů a nebo břehů žádných nemajícího nejdražší a nejrozkošnější krůpěje a potůčkové. Není tu teskno posluchačům ve dne i v noci třeba slyšeti, jako jsou Pána samého slychali zástupové dva tři dni i více, a jako apoštolové celý den i celou noc v zbořích sv. kázávali, ač mezi tím taky někdo uspal, udřímal, až onen mládenec i s paláce dolů spadl. Tak jsou i předkové naši, osvícení a horliví muži, podobně činívali na sněmích, t. v shromážděních společných služebníků kněží Páně nebo pomocníkův jejich, jáhnů a učedníkův. Takových Božích služeb, buď ony dlouhé jak chtě, jakž se kdy Duchu sv. a starším milým otcům líbí, kdožby sobě

neliboval a je štrafovati směl, ba kdoby toho všeho s líbáním jako říkaje ruku ochotně nepřijímal, Bohu neděkoval, čeho by ten hoden byl, hrozné jest i jmenovati.

Ale mnohemť jest toto jiná věc, když naši někteří, jimž není ještě pravá a plná péče poručena, a nebo kteří ještě málo Božího umění nabyli, v dlouhá se vydávají mluvení a lidských myslí mimo obyčej zvyklý děle, nežli jemu náleží, zdržování? A hádej, při čem, co rozsiv ten kazatel, jakou pšenici, jak zdařilý předkládá synům Páně chléb, jak lačným, jakým pokrmům již prvé přivyklým!

*

Toto někdo čta domnívati by se mohl, že já snad příliš krátkou libuji a schvaluji řeč. In medio consistit virtus. Prostředek v tom chválím, tak, jakž hodné jest. A protož jak příliš dlouhá kázání našeho tohoto času lidem vůbec činěná nechvalitebna býti pravím, tak rovně příliš krátká. Jakáž by to slušnost byla, aby kazatel k rozsívání slov Páně na místě náležitém se postavě lidu, kterýž obyčejně pro takovou vlastně duše své potřebu se shromáždil, tak lečjaks odbyl a je s malým užitkem a některé snad i s reptáním rozpustil?

V. Vitiosa applicatio řečí Božích.

Ale dopouštějí se v svých kázáních někteří *šeredné neslušnosti, t. osobného dotýkání, tak hned sprostá*

jmenování osob anebo jednot některých podobně jako řečníci před právem, ac fiunt non ecclesiae sed rabulae dicaces, jako by nemohli jinak k cíli naměřenému svých řečí jako lodí k břehu bez podrnutí jiných přitáhnouti.

*

Tesklivá věc jest rozumným a pokojným a pobožným lidem takového kazatele, který se rád po lidech vozí, slyšeti, i milosti k němu i žádostivosti služeb jeho musí v srdcích lidských ubývati. Ano někteří za něj a jeho²⁵ takový nerozum se stydí, jiní ho sobě rozličně vykládají, buď za vysokomyslného filautia mnoho a víc než sluší o osobě své smýšlejícího (ješto apoštol zapovídá hyperfronia), jej majíce; jiným se zdá, že musí býti z přirození zlostný a virulentus, mstivý, domnívaje se a chtě vidín býti osvícený, horlivý, mocný, opravdový. I jest neopatrný, vášně své přivodí a tak podlé těla že chodí jako doskočný, všetečný, smělý, nevážný, lehkého soudu, na své uvázané nohy pro slepotu hleděti nemoha. Ješto kdyby ten kazatel, nechaje osobného dotýkání (kteréž rádo z osobné nenávisti plyne), samé věci, kteréž před sebou má, za příčinami hodnými předkládal a vysvětloval, potom k lidem vůbec je obracel, také i sebe připojuje k nim a říká: »Nám jest potřebí k sobě prohledati a svědomí své souditi, my, nechceme-li hněvati Boha, pokut sobě hrozných hro-

²⁵ Slavík jako

mážditi, potřebí jest, abychom pokání činili, napravovali.«

*

A protož dobré jest pamatovati na ona slova apoštola: »Pokudž na vás jest, se všemi pokoj mějte, ctí se vespolek předcházejíce!« A Pán dí: »Blahoslavení pokojní.« Ne v bouřit jest zajisté Pán; Bůh jest Bůh pokoje, Ale žet praví také Pán: »Nepřišel jsem pokoje pustiti na zemi;« protož kdo tomu dobře rozuměti umí, i potom v nějaké poblouznění nepřijíti, viz příklady svatých a samého Pána, a uč se od něho, jakž on sám dí: »Žet jsem tichý a pokorný srdcem.«

B. *Vady při menších věcech.*

VI.

Někteří rozličnými historiemi (at nedím básněmi a rozprávkami málo užitečnými a někdy snad i škodlivými) i sami se rádi zaměstnávají, i jiným je s chutí, něco také někteří zvláštního tím obmýšlejíce, vypravují, uši některých novinek žádostivy lektajíce. Jako jeden moudrý kazatel²⁶ rád římských kronik příklady brával a ty historie vypravoval obšírně, často i vysokými, ale nepřiležitými slovy, pravě: »Toto neb jiné římsťi senatoři učinili neb ustavili. Item. Bohyně tři že v závod běžely, z nichž jedna jablko zlaté jiným povrhši, sama předce běžela

²⁶ Štěpán Felix podle poznámky na okraji rukopisu.

i vyhrála závod.« Slyšel sem, že některého času šenkýřka nějaká také šla do kostela ke mši, jakž obyčej. A toť kněz kázal a v svém kázání příklad nějaký velmi potřebný, ale šenkýřce příjemný přivede. Po kázání šenkýřka, vrátivši se domů, chválila kázání toho pravěci, že jest nikdy tak užitečného kázání neslyšela. Toto pak bylo, což a pročež kněze chválila: dával kněz příklad, jak sou lidé mnozí falešní, neupřímní a bližní své škrabí, jako prý šenkýřky, když pivo zlé mají, tak že ani pěny držeti nechce, tedy namydlí něco toho piva a vlejí do sudů. A takž se to pivo velmi pění. I naučila se to šenkýřka od toho kněze z toho příkladu, jak by pivo opravovala, aby ho snáze vybyti mohla.

Než kdožť jest i těch historií, kteréž sou v svatých písmích nám pozůstaveny, i jiných k pravdě podobných dobře povědomý, můžet mnoho slušným a opatrným jich připomínáním mluvení své ozdobiti et auditores retinere benevolos et attentos někdy celé historie předložením a z ní jako jádra a pravého cíle k svému mínění obrácením, někdy známé historie jako o Davidovi, Saulovi, Achabovi jedním téměř slovem navržením; ale vše, co vhod, dobro. Kde mnoho plev a málo zrna v pytli, nechvátají kupci na to; radši chválí čistou zdařilého zrna a dobře vyvátou pšenici.

VII.

Času zmrhání. Z těch již dotčených vad pochází také obyčejně i tato vada i škoda. Kdož ten čas

k společnému slova Božího rozjímání posvěcený v neužitečných jakýchkoli řečí rozmnožování stráví a lidské uši i srdce těmi plevami nebo mlátem (jakž světa pochlebníkův obyčej) nakrmí, již potom, nemaje ku potřebnému promluvení času, udělá konec, a lidé rozejdouce se, takoví zůstávají jako prvě. Mnohý z nich, jestli něčemu poučen, jestli napomenut, čili potěšen anebo zarmoucen, čili vystřežen od něčeho, čili snad pokárán pro něco, nic neví; ba snad i kazatel, když vstoupil na katedru i sstupoval s ní, sám nevěděl, co toho býti má, anebo co jest již učiněno.

VIII.

Písem vedení, t. připomínání některých míst z písem sv. bylo někdy velmi nezpůsobně činěno. Někdo, paměť maje dobrou, mnoho připomíná písem a z jednoho na druhé skáče jako straka s kolu na kůl. A žádného téměř písma nevysvětlí a pěkně k jiné řeči nepřipojí, neudělá decentem metasthasim, než tak je jen jako nějaká drva na hromadu mece, ješto častokrát nevelmi se trefují; anebo někdy utěšených míst, vlastně k tmu přináležitých zanechaje, natahuje sobě dosti z daleka jiná písma, ana mu jako ploskou připadají; však on myslí, že se tak čistě a pěkně kázání jeho těmi písmi vyplňuje, a ono velmi utěšeně, jako by sekaninou a nebo senem zed žibroval. Lépe by bylo, aby málo písem vedl, než které by koli připomenul písmo, aby bylo čacké a k té věci, o níž mluvíš, vlastně se trefilo, tak aby rozum-

ného posluchače mysl zřetelně toho chopila, s chutí to slyšela, i toho v sobě potvrzovala, a aby se jí zdálo, že to nijakž nemohlo vlastněji vyloženo, ani kam jinam obráceno býti.

IX.

Takž podobně se děje i při *užívání příkladů*, kteříž jsou non postrema pars amplificationum, *bez soudu některý kazatel leč jakýs a na lečtem s příklad dá, jakž mu na mysl přijde.*

*

Jestliť příklad jako meč na obě strany ostrý, příklad před nepřítelem přivesti, jest se mečem tím brániti. Budeš-li jím uměti šermovati, můžeš se dlouho brániti; pakli jím nebudeš uměti mocně a čerstvě hýbati, jakž náleží, tehdy než zvíš, anť bedlivý a chytrý nepřítel, když ty se zamítati budeš, přirazí tobě meče druhou stranu (kteráž též ostrá jest), k hlavě, tak že ty sám sobě svou zbraní způsobíš škodnou ránu.

*

Když příkladu dobře užito býti má, tehdy není-li příklad všelijak se dobře trefující, nemeškati se dlouho na něm, někdy málo ho jen navrci, jako Pán Krystus v řeči své podobenství předložil v tom, v čem byla podobnost, hned zavřel napomenutím, aby se věrní jeho učili opatrnosti od synů světa; nebo (prý) oni sou opatrnější v svých věcech nežli

synové světla v svých. A prorok dí: »Všeliké tělo, t. člověk, jest jako seno a sláva jeho jako květ polní.«

Těch pak příkladův, jenž stydlivým uším nejsou příjemní, sluší se varovati pro mnohé příčiny.

*

Ale potřebí k tomu prohledavosti rychlého soudu, aby i maje hojnost řeči jako vody, tak ji uměl a mohl vésti jako potůček sem i tam rozličně: aby nikdež v nic neslušného nezavadil, časté se cvičení, dlouhý zvyk a mnohé zkušené (ne)nesnadně to všecko při pobožném, pilném a netesklivém muži způsobí, tím každý jist buď! Ale pracnět jest v tvrdém vrtati, *difficilia, quae pulchra.*

Secundus liber.

(Druhá kniha.)

*Druhý díl vášni, vitiorum,
jenž jest nespořádání anebo nepořádnost menších
nebo větších věcí.*

Jsou někteří kazatelé, kteříž aby sobě ty věci nalezené a odkudkoli vzaté, kteréž lidu Božímu mluvíti mají, některak spořádali v mysli a potom pěkně pořádně jedny po druhých předkládali, o to nic nestojí; ale tak lecjaks, což prvé na mysl přijde, a potom třeba i dvě, tři spolu mluví a pletou. Nejedni tak velmi pletou, že téměř žádného cíle, k němuž by směřovali, v řeči jejich nemůže se spatřiti; než tak bude jejich mluvení jako prostopášné a rozběhlé stádo sem i tam se motající; budou mnohé dobré věci i slova někdy případná a vlastní a při někom i hlaholu nenelibého dosti i postavy slušné a příjemné etc. A když není slušného pořádku, prostí posluchači nemnoho toho užívou, a rozumnějším bude velmi nepříjemné. Jeden kazatel měl obyčej spořádati věci i veliké jako artykule přední nebo hlavní, i potom při nich věci menší nezpůsobné (t. nerozuměje, co napřed státi a co po čem jíti má), a již tak kázal, nadělaje dosti částek, až příliš. Bývalo to jeho vzdělávání a pořádní věcí takové, jako kdyby řezník, polože skopce na štok, tak jej lecjaks na kusy sekal, žádných příhbí a kloubův a jiných regulí a obyčejův řeznických nic nešetře. Anebo jakoby pěk-

ného listíčka a kvítků rozličných drahý košíček někdo měl, ale z toho všeho ani věnce křtaltovného uvíti ani nějaké pěkné a slušné kytky složiti neuměl, než tak nepořádně to kvítko rukou bera rozdával, a aby všechněm vonělo, před sebou roztrušoval a po stole nebo i lavicích rozkládal.

*

Někteří chtějí, učených a umělých mužův neuměle následující, kázati podle pořádku rhetorického, juxta methodum položí napřed definicí, druhé rozdílly, partes, třetí příčiny toho neb užitky, causas etc. A potom mezi tím, neumějíce ani definicí udělati ani divisí, t. částek nebo stránek neb rozdílů sebrati, divně se pletou a motají; jako tkadlci, osnovu navinouce, potom místo outku náležitěho vytkávali by konopěmi, vlnou, kozími srstmi, senem, strništěm, slamou a rozličnou chamradí, bylo by to divné plátno nebo sukno.

*

Ale potřebí jest při užívání takového pořádku veliké opatrnosti, nechce-li kdo splésti se a zmotati, aby snad potom nevěděl, kam dále, a tak aby před některými smíchu nesvalil a sobě hanbu neučinil. Kdožt neumí pěkných metastasí vtipně a to hned pojednou rychle nalezených dělati; kdo nemůže o vysokých věcech nízkým způsobem pokorně a poníženě a o nízkých vysoce a důstojně mluvíti; kdo nezná (ať příkladně díím), kde která ozdoba, kde

kteřý kvítek anebo jako příkládání anebo rozvíjení a jiné tomu podobné věci vlastně státi mají; nic v tom pořádku nesvede; mají tu někdy nejvzáctnější (jako třebas i nejmocnější důvodové) nejpřednější místo. *Někdy k posledkám to, což nejčistšího jest,* chováno bývá; někdy pak za jinou příčinou musí jako kvítek z listí ne cele rozkvetlý nepatrně vykukati, aby ne ode všech spatřín byl. V těch věcech, kdo není prošlý a popřivyklý, velmi snadno sám se co kuře v koudeli zamotá, tak že mu nebude snadno bez nějakého artificium z toho, což před sebe vzal, vybřesti, jako vím, že předešlých let některým se přiházelo. Někdo zvláště, byl-li paměti drobet mdlé, přišel na to, že tu, kdež slušelo, třebas se málo zastavil a jinde bez potřeby dlouho se meškal, a tak snad ex parergis erga, ex ergis vero parerga dělal, podobně jako by někdo na nepřítel čepičkou neb rukavicí střílil a potom, kuši povrha, šípem z ruky hodil. A pak k tomu některý z mladých kazatelů, ještě necele stvrzených, vysoce mluvil a tak plevy meškavé, lehké a zatemňující místo drahého pokrmu lvům sypal.

*

Jsouť někteří, ale řídcí, ješto dobrou pamět mají, kdyby jen jako do nějaké dobré, pevné a bezpečné truhlice mnoho nakladli, aby v čas potřeby měli co bráti a předkládati. Ale žeť takoví rádi bývají nebo nepracovití a již o své dostatečnosti mnoho smýšlející, kteréžto smýšlení ačkoli někdy bývá velmi

marné a mylné, však potřebného se k sv. službám připravení nemalou bývá překážkou; anebo bývají nullius aut certe obtusi sive tardi ingenii, tak že sami od sebe s málo mohou býti, řídko kdy sobě jaké kázaničko čacké sformovati mohou sua arte, než jiných v tom užívati musejí, a ti se tak nesnadně při té věci psanými kázáními a postillami vydanými vůbec živiti musejí. Ne brzy toho obého spatříš, t. aby i vtip ostrý, ingenium acre, tu zdárnou jakous důmyslnost přímo k pravému cíli v věcech také i nesnadných směřující, perspicaciam et dexteritatem et iudicium acutum a spolu s tím také tenacem fidelem-que memoriam měli. Avšak u některých lidí to obé jednostejně prostřední bývá; talis fuit meo iudicio Philippus Melanchthon.

V tom pak nejedni zle činí, nemajíce z přirození paměti nějaké zvláštní, jíž by jiné převyšovali. I nechtějí sobě té, kterouž mají, někdy i nejhorší, cvičiti. Ješto jest shledáno a zkušéním toho potvrzeno, že časté, zvláště v věku mladém, z paměti se potřebným věcem učení, a potom i časté toho, což paměti jest svěženo, repetování, připomínání sobě a recitování, sedula et frequens exercitio, velikou pomoc paměti k držebnosti i k snadnému věci v se přijímání i jich dlouho držení činí.

Liber tertius.

(Kniha třetí.)

Vitia k samé toliko řeči kazatele náležející.

Znám některé nezadní muže, kteříž v svých mluveních a vypsáních českých žádně péče na slova i phrases a téměř na všecko na to, což slove elocutio, míti nechťi, vlastnosti a ušlechtilosti řeči své přirozené a nebo mrzutosti a zprznilosti nic nešetříce, jako by jim dosti bylo, když oni věci hlavní vyhledají a nebo sberou a je sobě spořádají, jakž se jim vidí, již pak potom pověz se to, jak pověz, po selsku, po městsku, po charvátsku atd., vše dobře, když se jedno to, čehož se v hlavu nabralo, vymele, tak že u těch kazatelů žádného téměř rozdílu patrného není mezi obecním mluvením a kázáním Božího slova, quod mihi turpe vitium videtur.

I. O prvním, t. j. de vitiis při slovích.

Slova kazatele měla by býti vlastní, srozumitelná, kazatelům slova Páně dávno obvyklá, vážná a jadrná, kterýchž ti, jenž o věcech duchovních, božských, spasitedlných psali a píší a též i mluví, rádi užívají a obvykli užívati. Ale někteří tak, jakž z mládí anebo i potom s těmi, s nimiž rostli, o věcech časných, běžných, lehkých mluvíti zvykli a jakž od pacholků, děvek, sedláků a sousedů slýchali, tak také o věcech duchovních velikých a před Bohem

i svatými jeho důstojných, před lidem Páně čistě, svobodně a někdy snad drobet nestoudně mluví a tajemství Boží nestíhlá vypravovati a vysvětlovati, sami tomu špatně velmi vyrozuměvše, prostému lidu usilují. Jakož ne zlý příklad máme na těch, jenž v světě opouštějíce živnosti své, když s nimi vůkol jíti neuměli anebo pracovati nechtěli, prvé nikdy věcem theologickým se neučivše ani bedlivě kazatelů věrných poslouchavše, na kněžství se pro živnost dadí a hned pojednou (prvé než srozumějí, co jest to, k čemu přistoupili), kazatelé, t. v kostele mluvitelé učiněni bývají. Takoví kazatelé podobně tak činí, jako by někdo v znamenitém a velikém místě nej-přednějšího senatora a neb primusa v radě na předním místě seděti a soud spravovati majícího, v šerou, otřelou, pozedralou, sedlskou, chatrnou i v smetech uválenou sukni oblekl, aby tak mezi poctivými pány konšely jako jiný chatrný stupka mezi lehkomyšlnými lotříky práva ortele vypovídal.

*

Jichž my nechtějme následovati, ale raději

1. budme s jinými nástroji Krystového ducha jednomyslní, jednostejně i mluvmě!

2. Ctěme dary Boží v předcích našich, svatých mužích!

3. Vážme sobě draze sv. práce jejich a mějme pozor na dobrá a svatá vyměření a vymezení jejich, kteráž sou s modlitbami horlivými ku Pánu Bohu činili!

4. Konejme to s chutí, což praví Duch Páně: Sapientiam omnium sapientium cognoscet sapiens et in prophetis vacabit, amemus puriorem antiquitatem!

5. Nízce o sobě smyslně, vědouce, že sme jako pohlodkové světa; předkovět sou naši prvotiny ducha Páně měli, a protož my posledci nepředejdeme a nepřevýšíme jich v tom.

*

A tak at ten artikul již zavru, hled' každý z nás míti slovo zdravé, bez ouhony, pilně se přidržející věrné řeči in doctrina, aby pravé slovo pravdy rozdělovali, jakož dí Pavel sv. k učedníkú: »Měž jistý příklad zdravých řečí, kteréž jsi slýchal ode mne!« Ačkoli napomenutí to apoštolovo vlastně k věcem a smyslu zdravému se vztahuje, však i k slovům a zevnitřnímu zdravých řečí způsobu užitečně může obráceno býti; nebo za to mám, že všeckno to společně i smyslové i slova zavírají se v onom povědění sv. Luk. Act. 2., jakž Duch sv. dával jim vymlouvati.

II. De vitiis při hlaholu.

Hlahol nebo zvuk slov při mluvení lidském rozličný jest, tak že řídko kdy se trefí, aby dva nalezeni byli, kteříž by jednostejný způsob hlasu měli.

*

Některí mluví tlustě a hrubým dubovým hlaholem, nemohouce jinak pro způsob svůj přirozený.

Na odpor zase někteří čistí muži velicí a plní nebo i tlustí tenký hlásek mají, více děvkám nežli mužskému pohlaví příhodný, čehož předělati a napraviti nějak není jim možné; pročež se to snášeti a mlčením pomíjeti musí.

*

Veliká jest škoda při některých mužích a mládencích, že sobě hlasu svého, pokudž možné jest, nějak neohýbají a nenapravují jen proto, aby s tím práce a na to péče při svých mluveních za některý čas nepojměli. Nad to pak jest veliká škoda při těch, ješto dobrý hlas majíce od přirození, ničeho sobě pro samou toliko lenost a rozmařilost myslí neformují, než tak ho nechávají, aby jim z hrdla hlahol se valil, podobně jako by z sudu dno vyrazil, anebo ať středměji dím, jakoby čep vytrhl.

Kteříž pak práci vedou i s tím a rádi by tu vadu přirozenou napravili, avšak nemohou tak, jakž by chtěli, jako ti, jenž drsnatý hlahol anebo rozštípený a tam hned hluboko se dělíci, zvláště v obdlužném mluvení mají; těmt posluchači spravedlivě nemohou za zlé míti ani služeb slova Páně pro ten jejich nezpůsob oškliviti. Ti pak muži měli by, pokudž možné, aspoň nějakými lékařstvími pomoc svému hlaholu a hrdlu k lepší hladkosti a volnosti činiti.

III. De vitiis při tom, což v sobě zdržuje pronunciatio.

Takt by podobně (totiž jako v předcházejícím příkladě, jež Blahoslav uvedl) i posluchači, jakoby nové a čerstvé vody na zemdlené ryby nalil, okřáli, kdyby na katedru ten člověk se dostal, kterýžby vlastní a pravý rozdíl mezi čtením Božích řečí, mezi kázáním Božího slova (a) obecním, familiaris mluvením náležitě a vlastně zachovati uměl. Než přenesnadno jest v tom zvláště lidem již nemladým se proměňovati a napravovati; nebo jakýmž způsobem který kazatel přivykl, takovýchž se drží a neví, kterak od nich. Avšak mladí mají a povinni sou jakož svou vůli, tak také i zlé zvyklosti, když je při sobě poznají, přelamovati a proměňovati a učiti se živě mluvit, z pravdy k pravdě, jak staří naši říkávali, příjemné pronunciací zvykati, řeči hlahol proměňovati, jakž kde náleží, i zachovávat i schemata orationis, t. někdy tak, jakoby s přítelem mluvit měl, jemu pěkně, snažně a opravdově dobré věci jeho předkládati, někdy výstrahu dávat, někdy budoucími strašlivými věcmi pohružku s tužebným naříkáním činiti. Ale někdo, ačkoli k kazateli a ne čtenáři jest podoben, však jinými vášněmi a nezpůsoby řeč svou zohyžďuje, mluvě fukavě, jakoby se s někým vadil, hadroval, anebo jakoby nějaký zeman na své sedláky fukal a křikal, pyšně jako hrdina před nimi sobě počínaje a jim rozkazuje. Což na služeb-

níka Krystova, tichého, pokorného, otcovské lásky a milosti dokazovati majícího nesluší.

*

Chvátá někdo příliš, tak že bude jeho pronunciací, jakoby sekal, a zvláště při zavírkách sentencí někdy jakés bude zabreptání, že posluchači nemohou dobře těch slov posledních pochopiti. Přiházít se to někomu, když se rozmluví a rozhorlí anebo snad někdy rozhněvá na toho neb na ty, na kohož vlastně míní, ačkoli slovy obecnými, generaliter, mezi všeckny mluvíti se zdá. Než někdo takové spěchy velmi nezpůsobně působí, zvláště, přidává-li gesta a ovšem i slova nějaká též nezpůsobná, jakož se to rádo jedno druhého drží.

Na odpor pak někteří velmi až neslušně roztažují, příliš rozvláčně mluvíce, až posluchačům teskno poslouchati. Někdo by se domníval, slyše ho, že se prvé k kázání nestrojil, než tu teprva, coby měl mluvíti, sobě skládá a smýšlí nebo vymýšlí.

*

Jednoho sem takového znal (a souť i ještě jemu podobní), že jeho řeč nebyla podobna potůčku pěkně, povolně od studnice tekoucímu, ale byl způsob její jako krůpějí od žlabu anebo s střechy pomalu jedněch po druhých padajících; netekla, ale přšela a kapala slova jeho, non fluit, sed pluit sermo eius, a drobet brebtavě, tak že se zdálo, jakoby vždycky přidával k prvním řečem něco a opět něco, ja-

koby hrušek přisejpal. Podobně tak pták datel na dřevo klube; ineptissima est haec forma pronuntiationis et noxia. Takovít právě uspí své posluchače, jako kdyby jim vískal; byť opak nejčistší věci nejadrnějšími slovy vypravoval, budeť jakoby nejkraší, vonné a ušlechtilé kvítky do nejčatstějšího, řídkého a smrdutého bláta roztrušoval.

IV. De gestibus.

Stojí některý kazatel čistě, slušně, vážně, pokojně na katedře, tak že jest pobožným posluchačům milo a vděčno viděti jeho způsobné, tiché, od neslušné prudkosti vzdálené s místa svého vyvstání a k katedře přijítí i příslušné in loco publico se postavení vultu et omnibus membris decenter compositis.

Ale hanba bývá za ty, jenž všeckna svá hnutí prudká a spěšná majíce, když mají jíti kázat, pojednou s místa svého se trhne, jakoby ho někdo z přisedících jehlou zabodl, spěšně a chvatně táhne, by se i mezi jiné s nesnadností tisknouti měl, nemoha dočkati, až by mu z cesty varovali nebo ustoupili. A potom se postaví co nějaký kužílek dole a okáže lidem obličej svůj nebo k šaškovi fantovnému a nevážnému lotříku podobný, a někdo přitom přijda, ještě že pojednou k modlení ex abrupto napomene a klekne dosti plaše, jakoby jej někdo studenou vodou pokropil.

Jiný pak velmi znenáhla se velebí a běře se co krůta v lepě anebo pávím krokem, pohybuje hlavou

a pečlivě kráčeje, jakoby se kradl k sejkám a aby kačátek nepodával. A takž potom mluví i všeckno koná co nějaká kmotra Dorota nešvarně a nevlastně.

*

Hnutí tehdy a gestus pokojní, vážní, příslušní při obvyklém kazateli nemohou býti haněni; pohlednouti sem i tam, na tu i jinou stranu bez prudkého očima házení, rukou hnutí i vším životem, jakž se kdy příčina dá, ita ut gestus, motus, vultus ipse verbis et rebus respondeat; hoc v(idelicet) non vitium, sed decorum est, slušnost jest a ozdoba znamenitá. Ale obyčejem ztřeštěných lidí očima zprudka sem i tam metati i hlavou jako fučidlo nebo potřásati anebo jako obrtlíkem vrtěti, ovšem někam vzhůru nebo na kteroukoli stranu v jedno místo (jakoť by tam zrak uvázl) níže hleděti, jakoby k tomu místu, na něž vztekle, bezprostředně a dlouho patříš, své mluvení obracel, dirigeres, nad to k osobám ženským zrak obraceti tak, jakoby k jedné osobě mluvil a ne k jiným, nepamětlivě a neopatrně, šeredné jest vitium.

Některého člověka všickni téměř způsobové jako i gestus jsou jacis milostní, příjemní a vše při něm milostí a láskou otcovskou zdá se býti naplněné, tak že i vitia jeho, ač by kde která byla, posluchačů neuráží; ale všeckno to jakous vůni pobožnosti, pokory a hotového nesení pravého Krystova učedníka, služebníka a náměstka způsobům mnozí mládenci učiti chtějí.

Veliká smělost jest na kázáních haněti jiné téměř všechny, sebe toliko chváliti. Proto na katedru vstoupil, aby slovo Boží kázal, pokrm duchovní čeládce Páně předkládal a tím jich poděloval. On pak vydá se v to, aby jako nepoctivě říkají, po jiných se vozil, před cizím domem metl smeti, v hojnosti jich před svým zanechaje, snad komáry cedil a velbloudy požíral.

Shledáno jest i toto, že někteří neprohledavou horlivostí pobožní i skuteční lidé to, což jim Pán Bůh v Jednotě této nalezti a dojíti dal, draze sobě, jakž hodné jest, vážíce, jiným téhož přejíce ano i domáhati k tomu hotovi jsouce, někdy drobet převyšene mluví, všechny ty, kteříž s Jednotou nejsou spojeni, nerozumně odsuzujíce, tudy nejedněm dobrým a šlechtným lidem příčiny k nelásce i k zhoršení dávajíce. Ješto sou Bratří zprávcové Jednoty této nikdy tak nemyslili, ovšem nevyznávali, ale mnohem jináče, ne za církev obecnou sebe jako novokřtěnci, ale za částku toliko obnovené církve sv. pokládajíce. Protož sluší, aby mladí a prostí takové hanění poroučeli svým starším; oni mají věděti, koho, kdy a v čem anebo pokudž z jakými výminkami haněti anebo pochváliti sluší tak, aby i to bylo k vzdělání, čehož a kohož komu poručil Bůh. Nejlépe jest z nevyhnutelné potřeby to, což již prvé vůbec jest od starších vydáno, připomenouti. Jako tuto list ten již dvakrát tištěný usouzený, kterakby se k dobrým kněžím chováno býti mělo. Někteří rádi papeže a římskou církev, mnichy, biskupy, kněží probírají, ješto

již nyní více něco v Jerusalemě stavěti nežli Babilona v myslech lidských bořiti potřebí.

*

Takéť i toto jest všetečné a neprohledavé smělosti jistý důvod, s čistou chutí k tomu, aby o velikých, hlubokých a nesnadných věcech mluvil a kázal, jako o Trojici sv., osobách božských, způsobu a rozdílech jejich, podstatě božství, o vyvolení, předzvědění Božím, o životu věčném, o nebi, o pekle, o duchovních stvořeních, potom i o počtu svátostí i o přítomnosti anebo bytu těla a krve Krysta Pána v svátosti a jiných těm podobných theologických znamenitých artykulích, o něž nyní mezi křesťany s velikou zkázou a se škodou lásky a sv. jednomyšlnosti mnohé a divné nesnáze a disputací sou, do nichž Jednota tato, zprávcové její, přední a starší i první i nynější, nikdy se pustiti nechtěli; ale vyhýbati (pokudž jim kdy nejvýše možné bylo tomu jako bezpotřebným a více ku překážce nežli k vzdělání života Krystova při věrných církve oudech sloužícím věcem) pilně a opatrně usilovali, na obecném smyslu, slovích a mluvení způsobích, phrasibus, pokudž jen s ublížením pravdy nebylo, rádi přestávajíce, ne žeby i těm hlubokým věcem pro subtylnost jejich cele a právě i gruntovně rozuměti nemohli, ale proto, aby i marných otázek od Ducha Páně zapověděných a hádek s lidmi nestřídými, jichž by tím jistě nezískali, snáze se uvarovali a lidu sobě ode Pána svěřeného k lásce a ku pokoji Božímu tím

snázeji sloužili bez zaměstknávání se na povolání své nepřislušejících. Pročež by ode všech nás synů a potomků svých hodně milováni a věrně následováni býti měli.

*

Středně mladí lidé takových věcí vysokých (a ještě kdyžby nevyhnutelnou příčinou k tomu dohnání byli) v svých řečech dotýkati mají.

*

Ale takt jest po hříchu zkažený člověk, že hned od mladosti cosi jest přivázáno k srdci jeho, pročež nejraději se k tomu obrací, seč býti nemůže; seč by býti měl a mohl, tím jako ničemným a neslavným pohrdaje. Ano i předešle za příčinou Kalvinova jakéhos drobet neobyčejného a zhruba předeného učení de praedestinatione když tak mnoho se někteří s tím obírali, žeby snad mladé zoubky rozumu svého ještě nedospělého a nestvrzeného sobě brousili nebo přitřfeli a nebo snad i vylamovali; pročež já za své se boje učedlníky, musil sem quosdam cancellos, meze jakés, jichž by při tom myslí ani řeči nepřekračovali, sepsati.

Quartus liber.

(Čtvrtá kniha.)

Zdržující v sobě nějaké pomoci k utíkání a nebo k uwarování se těch všech napřed již položených vášní a nezpůsobův.

Nepochybujit pak o tom, že pobožný a bedlivý čtenář také i při sobě nejednu vášň a nebo vadu nevzdělavatedlnou může poznati; nebo kdo z lidí může říci, žeby při něm v myšleních, v řečech i skutcích jeho žádné vady nebylo, nýbrž jestliť opravdově rozmnožení cti Boží a vzdělání bližních žádostivý, i chuti k tomu mohl nabyti, aby se, pokudž nejvýše možné, z těch vášní svých vyvodil a nabýval dobrých, z dobrého Ducha Páně původ majících způsobů? Jako sem tedy ku porozumění vášněm pilným předkládáním i obšírným jich vysvětlováním nápomocen býti usiloval, tak bych nyní již prostým a upřímným zrůstu a prospěchu k osvícení, také snažnému utíkání těch poznalých vášní, pokudž bych mohl, nějakou pomůcku učiniti chtěl, nic sobě tím nepřekážeje, že sem i prvé při ukazování vášní také též i též *contraria*, t. ctností a ozdob nemálo dotýkal i cesty k nim ukazoval.

*

Velikát pak pomoc každému pobožnému muži a mládenci jest, prohlédati a pamatovati na to i často to sobě v mysli obnovovati, kdo jsi, čí služebník,

kterého Pána místo držíš, s čím jsi poslán a k komu. Vzat jsi jako David od pastvy ex humili loco, Krystův služebník jsi, šafář tajemství Božích k čeládce jeho jsi poslán, aby jim pokrmy od(e) Pána jako synům a dcerám nařízené rozdělával, jsa povinen časem svým ze všeho pánu svému počet učiniti. Pakli nejsi ještě cele ten, tedy jsi toho pomocník jeho a spolu s ním Krystův učedník a služebník větší neb menší a neb i nejmenší.

*

Kdo sou pak ti, kterýmžs představen, zdali ne tobě rovní bratří tvoji, tak dobří jako ty, snad i lepší v něčem. Nemáš přes ně nic, není, proč se nad ně vyšiti, jimi pohrdati; čeládka Páně, témuž jako i ty Pánu a snad někdy lépe, platněji, mileji sloužící než ty. Pročež dobře dí duch moudrosti Boží: zprávcím tě ustanovili, nevyvyšuj se, ale buď jako jeden z nich, t. žádnými způsoby ani v řeči ani v skutcích vysoké mysli neprokazuj! Svěřenyť sou věci veliké, i kterakž se v nich a s nimi probíratí smíti budeš nevážněji, nebázněji i nepoctivěji nežli lakomci s malými zdejšími na kratičko trvajícími zbožími a statky.

*

Ovšem poněvadž se na tebe tvůj Pán a snad větší díl říše rytířstva nebeského dívá, srdce tvé, jeho přímot, věrnost, opravdovost, horlivou vroucnost on sám přejasně spatřuje. Potom i tvé zevnitřní služby před očima jeho se dějí, vzniknouti přítomnosti jeho

i svatých jeho anjelů nemůžeš nijakž, i což se tedy ne jako při přítomnosti Pána svého míti budeš? Zapomeneš, že jsi jeho orator, poručení jeho konáš, což se k tomu nepřipravíš, nepoučíš bedlivě, mysliti na to nebudeš pečlivě, kterak by to příslušně, vážně, užitečně, aby se to i Pánu tvému líbilo, i čeládce jeho užitečné bylo, vykonal?

*

Sv. Pavel i jiných zborů za sebe k modlitbám napomínal, aby Pán jemu podlé svého slibu dal ducha a moudrost takovou, z nížby mluvil tak právě, jakž mluvíti udatnému služebníku Páně sluší, a kterýmž-toby řečem nepřátelé pravdy odolati nemohli.

Pamatujmež tedy i my, žet ne nadarmo jest napsáno: »Člověk připravuje srdce své, ale Pán spravuje,« gubernat, t. vede a jako v rukou drží i k pravému cíli napravuje jazyk! Amen.

Sit laus Deo!

